



УДК 378. 147.091.33 – 027.22

## ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ У ВИЩОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЗА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КРЕДИТНОЇ ТРАНСФЕРНО-НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ

Кузнецова О.В., к. пед. н.,  
доцент кафедри педагогіки та психології

*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради*

Одарченко В.І., к. пед. н.,  
доцент кафедри педагогіки та психології

*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради*

У статті висвітлено особливості організації самостійної роботи студентів за Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи у вищому педагогічному навчальному закладі. На підставі аналізу наукової літератури визначено суть, види та способи організації самостійної роботи студентів за цієї системи. Обґрунтовано вимоги до її організації, що впливають на ефективність, інтенсивність та результативність самостійної роботи студентів, дається характеристика етапів виконання самостійної роботи, якими передбачається активізація самоосвітньої діяльності студентів.

**Ключові слова:** *самостійна робота студентів, Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, вищий педагогічний навчальний заклад, вимоги до організації самостійної роботи, пізнавальний інтерес, мотиваційна сфера.*

В статье раскрыты особенности организации самостоятельной работы студентов по Европейской кредитной трансферно-накопительной системе в высшем педагогическом учебном заведении. На основе анализа научной литературы определены суть, типы и способы организации самостоятельной работы студентов в условиях этой системы. Характеризуются этапы организации самостоятельной работы, требующие активизации образовательной деятельности студентов.

**Ключевые слова:** *самостоятельная работа студентов, Европейская кредитная трансферно-накопительная система, высшее педагогическое учебное заведение, требования к организации самостоятельной работы, познавательный интерес, мотивационная сфера.*

Kuznetsova O.V., Odarchenko V.I. FEATURES ORGANIZATION OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN HIGHER TEACHER TRAINING INSTITUTIONS IN THE EUROPEAN CREDIT TRANSFER-FUNDED SYSTEM

In the article the features of organization of independent students' work on European credit transfer-funded system in higher educational institution. Based on the analysis of scientific literature, it identifies the essence, types and methods of organization independent students' work of in conditions of the system. There are characteristics of stages of performance of independent work, which require activation of educational activity of students.

**Key words:** *independent students' work, the European Credit Transfer-funded system, requirements for the organization of independent work, institution of higher learning teacher, cognitive interest, motivational sphere.*

**Постановка проблеми.** Однією з умов подальшого входження України в єдиний Європейський і світовий простір є впровадження в систему вітчизняної вищої освіти основних ідей Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ECTS), що функціонує на інституційному, національному та Європейському рівнях і є провідною вимогою Болонської декларації 1999 року.

Оскільки сьогодні актуальною є проблема забезпечення неперервності всіх ланок навчання, створення необхідних умов для доступу кожної людини до оволодіння новими знаннями, цінностями, відносинами

й уміннями, особливого значення набуває проблема підготовки фахівців, спроможних виконувати свої професійні обов'язки на продуктивному та творчому рівнях. Важливою умовою розв'язання цієї проблеми є озброєння студентів знаннями, завдяки яким у них сформується самостійність, здатність ефективно виконувати професійні завдання, і вони будуть конкурентоспроможними на ринку праці. Приєднання України до Болонського процесу ставить перед вищими педагогічними навчальними закладами нові вимоги щодо підготовки студентів, зокрема в аспекті організації їхньої самостійної роботи.



**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** На теоретичному й методологічному рівнях проблема організації самостійної роботи студентів у процесі оволодіння знаннями досліджена Л. Аристовою, В. Буряком, М. Даниловим, Б. Єсиповим, Л. Жаровою, В. Казаковим та іншими науковцями, у працях яких доведено, що саме за самостійної роботи у студентів успішно формується свідомість і зміцнюються знання, удосконалюються вміння й навички, визначені програмою кожної навчальної дисципліни. Висвітленню суті організації самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів присвячено наукові дослідження Л. Черчати, Л. Савенкової, Т. Балицької. Дидактичним умовам організації самостійної роботи на засадах особистісно орієнтованого навчання у вищих навчальних педагогічних закладах присвячено праці С. Шарова, Н. Герасименко, Т. Каушан, І. Шимко та інших.

Однак, незважаючи на велику кількість наукових праць учених, у яких із різних сторін розглянуто проблему самостійної діяльності студентів, питання організації самостійної роботи майбутніх педагогів за Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, не були предметом дослідження.

На підставі аналізу наукових праць і власного практичного досвіду ми визначили суперечності стосовно означеної проблеми, а саме між проголошенням важливості ролі самостійної роботи студентів, зумовленої перебудовою системи вищої освіти в Україні у зв'язку з приєднанням до Болонського процесу, і недостатнім використанням можливостей вищого навчального закладу в галузі професійної підготовки майбутнього фахівця.

**Постановка завдання.** На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в тому, щоб обґрунтувати особливості організації самостійної роботи студентів за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою у вищому педагогічному навчальному закладі.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Оскільки за сучасної системи підготовки фахівців із вищою освітою є певні хиби: брак систематичної роботи студентів упродовж навчального семестру; низький рівень активності студентів і відсутність елементів змагання; випадки необ'єктивного оцінювання знань студентів; значні затрати часу на екзаменаційні сесії; недостатній рівень адаптації до швидкозмінних вимог світового ринку праці; низька мобільність студентів щодо зміни напрямів підготовки,

спеціальностей та вищих навчальних закладів; вузький вибір студентами навчальних дисциплін, то одним із перспективних шляхів їх подолання є перебудова навчального процесу у вищих педагогічних навчальних закладах на основі впровадження нової системи організації навчального процесу.

Нагальною суспільною проблемою сьогодення є створення системи вищої освіти, якою б не тільки моделювався соціально-культурний простір, а й забезпечувалась можливість реалізації позитивного потенціалу особистості в оволодінні національними надбаннями. Саме такою є кредитно-трансферна система, за якої стимулюється різнобічний розвиток особистості, активізується творча діяльність студентів, їхня ініціатива, викладач зближується з конкретним студентом, створюються умови для розкриття індивідуальних особливостей [1].

Ця система є не просто визнаним стандартом, обов'язковим для впровадження в усіх вищих педагогічних навчальних закладах України, це насамперед можливість об'єктивного оцінювання навчальних досягнень студента, можливість у разі необхідності переривати навчання та продовжувати його з урахуванням набраних кредитів.

Упровадження ECTS сприяє вирішенню важливих завдань вищої освіти:

- адаптація ідей ECTS до системи вищої освіти України з метою забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців із огляду на швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці;
- забезпечення студентам можливості навчання за індивідуальною інваріантною частиною освітньо-професійної програми, сформованої на вимоги замовників і за бажаннями студентів, що сприятиме їхньому саморозвитку й підготовці до життя у вільному демократичному суспільстві;
- стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти;
- унормування порядку надання студенту можливості здобуття професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці [2].

За цією системи перед викладачами вищого педагогічного навчального закладу ставляться важливі завдання, а саме: правильно організувати самостійну роботу студентів, забезпечити умови успішного її перебігу, що передбачає не лише базові наукові знання, а й уміння педагогічно доцільно активізувати пізнавальні інтереси студентів у навчальному процесі.

Зазначимо, що від організації самостійної роботи багато в чому залежать резуль-



тати навчання студентів та їхня майбутня практична діяльність. Самостійна робота студентів є досить широким поняттям, до тлумачення якого сформувалися різні підходи, що й зумовлено відмінностями в розумінні суті цього явища.

Самостійну роботу частіше розглядають як окремий вид навчальних занять [3; 4; 5; 11; 12; 13]. При цьому її суттєвими ознаками вважають обов'язковість заняття у відведений розпорядком дня ВПНЗ час, роботу без безпосередньої участі викладача, але за обов'язковим його контролем. За іншими твердженнями, самостійною роботою є вся активна розумова діяльність студентів у навчальному процесі, це є внутрішньою основою зв'язку різних видів і форм занять між собою. Вважаючи самостійну роботу основним методом засвоєння знань, прихильники цього підходу стверджують, що нею охоплюється пізнавальна діяльність, яку здійснюють студенти не лише позааудиторно, а й на лекціях, семінарах, індивідуальних співбесідах, заліках, іспитах, під час захисту курсових, дипломних робіт тощо. Тобто самостійною роботою, за таким баченням, охоплюються всі види та форми навчального процесу.

Отже, самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання [12, с. 132–133]. Наявність завдання й цільової установи на його виконання є визначними ознаками самостійної роботи.

Зауважимо, що на ефективність самостійної роботи студента завжди впливатиме керівництво нею викладача, яким передбачаються планування самостійної роботи студентів; формування в них потреб і мотивів до активної, творчої самостійної роботи; навчання студентів основам самостійної роботи; контроль за виконанням навчальних завдань. Отже, найкращим способом формування у студентів потреб і мотивів до самостійної роботи є розвиток пізнавального інтересу до певної навчальної дисципліни, процесу оволодіння нею. Діяльність, в основі якої лежить глибокий інтерес не лише до результату, а й до її процесуальних компонентів, найпродуктивніша, адже саме від неї людина отримує найбільше задоволення.

Формування у студентів потреб і мотивів до активної самостійної роботи відбувається внаслідок спонукання (наказ, жорстка вимога) викладача. Цей спосіб не є ефективним, оскільки будь-яка діяльність, що не викликає в людини професійного інтересу, малопродуктивна. Значно ефективнішим способом формування у студентів потреб і мотивів до самостійної роботи є розвиток

пізнавального інтересу до дисципліни, що вивчається, процесу оволодіння нею. Зрозуміло, що викликати у студентів інтерес до навчальної дисципліни, її змісту повинен викладач.

Саме тому слід змінити психологічний підхід до організації самостійної роботи за Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи, ставитися до неї не як до засобу накопичення оцінок і визначення на їх підставі якості роботи викладача і студента, а як до засобу забезпечення зворотного зв'язку в процесі навчання, керування пізнавальною діяльністю студентів. Безперечно, саме самостійна робота відіграє важливу роль у підвищенні якості знань, умінь і навичок студентів [11, с. 221]. А тому педагог як організатор навчально-виховного процесу повинен на кожному його етапі знати, що конкретний студент сприйняв, усвідомив, запам'ятав, чим може оперувати на практиці.

Самостійна робота сприяє формуванню у студентів інтелектуальних якостей, необхідних майбутньому фахівцеві. Самостійність у студентів виробляються стійкі навички постійного поповнення своїх знань, самоосвіти, прищеплюються працелюбність, організованість й ініціативність, випробовується їхня сила, перевіряється воля, дисциплінованість тощо.

Під час самостійної роботи студенти мають можливість краще реалізувати свої індивідуальні здібності. Вони вивчають, конспектують літературні джерела, за потреби повторно перечитують їх окремі розділи, абзаци, звертаються до відповідних довідників і словників. Усе це сприяє глибокому осмисленню навчального матеріалу, у студентів виробляється цілеспрямованість у здобутті знань, самостійність мислення. Самостійною роботою здійснюється і виховний вплив на студентів, що сприяє формуванню й удосконаленню необхідних моральних якостей.

Визначимо вимоги щодо організації самостійної роботи студентів за Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи.

Розвиток мотиваційної установки у студентів. Умовою будь-якої цілеспрямованої діяльності є установка – готовність до певної активності, виникнення якої безпосередньо залежить від наявності в людини потреби й від об'єктивної ситуації задоволення цієї потреби. Установка відчутно впливає на характер і результати діяльності студентів, сприяє підвищенню ефективності дій, активізує мислення, пам'ять, робить сприйняття точнішим, увагу більш зосередженою, більш спрямованою на об'єкт пізнання. Отже, сту-



дент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі [6].

Систематичність і безперервність. Тривала перерва в роботі з навчальним матеріалом негативно впливає на засвоєння знань, призводить до втрати логічного зв'язку з раніше вивченим. Несистематичність самостійної роботи унеможлиблює досягнення високих результатів у навчанні, тому студент повинен привчити себе працювати над навчальним матеріалом постійно, не випускаючи з поля зору жодної з дисциплін, уміло поєднувати їх вивчення [6].

Послідовність у роботі. Послідовність означає чітку впорядкованість, черговість етапів роботи. Не закінчивши вивчення однієї книги, не можна братися за іншу, далі – за третю. Розкиданість і безсистемність читання породжують поверховість знань, унеможливають тривале запам'ятовування прочитаного.

При читанні конспекту лекцій, монографії, підручника, навчального посібника не повинно залишатися нічого, що студент не з'ясував. Не розібравшись хоча б в одному елементі системи міркувань автора книги, студент не зможе надалі повноцінно засвоювати навчальний матеріал [7].

Правильне планування самостійної роботи, ощадлива витрата часу. Чіткий план допоможе раціонально структурувати самостійну роботу, зосередитися на найбільш суттєвих питаннях [8].

Запровадження відповідних методів, способів і прийомів роботи. Багато студентів працюють із книгою неправильно: читають текст і відразу занотовують, намагаючись запам'ятати прочитане. За такого підходу ігнорується найважливіший елемент самостійної роботи – глибоке осмислення матеріалу. Це призводить до того, що студенти засвоюють його поверхово, їм складно на практиці повною мірою застосувати теорію. У них формується шкідлива звичка не думати, а запам'ятовувати, що також негативно впливає на результати навчання [9].

Керівництво викладачів. Основними формами керівництва самостійною роботою студентів є визначення програмних вимог до вивчення навчальних дисциплін; орієнтування студентів у переліку літератури; проведення групових та індивідуальних консультацій; організація спеціальних занять із методики вивчення наукової та навчальної літератури, прийомів конспектування; підготовка навчально-методичної літератури, рекомендацій, пам'яток тощо [10].

**Висновки з проведеного дослідження.** З наведеного вище можна зробити такі висновки. Формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи належить до пер-

шочергових завдань вищої школи, оскільки разом із правильною організацією їхньої самостійної діяльності сприятиме вихованню в них організованості, системності, діловитості, зосередженості, без чого не обійтися їм в майбутній професійній діяльності.

Зазначимо, що самостійна робота є завершальним етапом вирішення навчально-пізнавальних завдань, які розглядалися на лекціях, семінарських, практичних заняттях та які виносяться для самостійного опрацювання. Упевнені, що знання можна вважати надбанням студента тільки за умови того, що він доклав до їх здобуття свої розумові і практичні зусилля.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімова О. Організація самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульного навчання / О. Акімова // Кредитно-модульна та модульно-рейтингова організація навчального процесу в коледжах і технікумах. Стан. Проблеми. Перспективи : матеріали наук.-практ. конф. (22 лютого 2008 року). – Х., 2008. – С. 6–7.
2. Бойко Н. Форми та шляхи організації самостійної роботи студентів / Н. Бойко. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2001. – № 5. – С. 10–13.
3. Види навчально– та науково-дослідної роботи студентів : [навч.-метод. посіб. для підготовки та написання рефератів, курсових, дипломних та магістерських робіт, наукових статей і тез доповідей] / [В. Одарченко, С. Беляєв та ін.] ; за заг. ред. І. Репко. – 4-те вид. – Х. : ХГПА, 2012. – 204 с.
4. Самостійна робота студентів : [навч. посіб.] / [В. Євдокимов, Л. Покроєва, Т. Агапова, В. Луценко]. – Х. : ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2004. – 140 с.
5. Підготовка вчителя в умовах євроінтеграції : [навчальний посібник] / [В. Євдокимов, Г. Пономарьова, Л. Покроєва, В. Луценко]. – Х. : ХОНМІБО, 2006. – 204 с.
6. Павлютенков Є. Основи управління школою / Є. Павлютенков, В. Крижко. – Х. : Основа, 2006. – 356 с.
7. Пономарьова Г. Педагогіка. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів ВНЗ на заняттях з педагогіки : [навчально-методичний посібник з практикумом] / Г. Пономарьова, І. Степанець – Х., 2010 – 214 с.
8. Педагогіка. Рейтингова перевірка знань, умінь і навичок студентів з педагогіки : [навчально-методичний посібник] / [Г. Пономарьова, І. Степанець, О. Кузнецова, С. Рябокіль]. – Х., 2011. – 310 с.
9. Репко І. Дидактика: робочий зошит / І. Репко, В. Одарченко. – Х. : ХГПА, 2014. – 120 с.
10. Теорія виховання : [навч. посібник] / [І. Репко, В. Одарченко, О. Ільченко]. – Х. : ХГПА, 2011. – 136 с.
11. Савченко О. Педагогіка. Виховний потенціал початкової освіти : [посібник для вчителів і методистів початкового навчання] / О. Савченко – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : А. Богданова, 2009. – 226 с.
12. Савченко О. Дидактика початкової школи : [підручник для студентів педагогічних факультетів] / О. Савченко – К. : Генеза, 1999. – 368 с.
13. Ягупов В. Педагогіка : [навчальний посібник] / В. Ягупов – К. : Либідь, 2002. – 520 с.